

2000. — 649 с.
3. Головка А. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII вв. / А. Головка. – К.: Наукова думка, 1988 – 137 с.
 4. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – XVI + 591 с.
 5. Щавелева Н. Древняя Русь в Польской истории Яна Длугоша (книги I – VI) / Н. Щавелева. – М.: Памятники исторической мысли, 2004. – 495 с.
 6. Jan Długosz. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, księga 3 i 4 / Przełożyła J. Mrukówna. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 444 s.
 7. Mistrz Wincenty Kadłubek. Kronika Polska / Przełożyła i opracowała B. Kürbis. – Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1992. – 319 s.

Баран Б.

Науковий керівник – проф. Зуляк І. С.

ПРОТИДІЯ УПА ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ЗАКЕРЗОННЯ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Діяльність Української Повстанської Армії на Закерзонні та протидія депортаційним процесам на цих теренах привертала увагу широкого кола дослідників. Хоча тепер Підляшшя, Надсяння, Холмщина та Лемківщина – етнічні українські землі – адміністративно належать сучасній Польщі, інтерес до нелегкої долі українського населення цього краю є істотним. Українська інтеграція до європейського суспільства спричинила те, що дослідження білих плям (історії) українсько-польських стосунків є досить актуальним. Також це пов'язано зі загостренням ситуації між польським та українським народами через неоднозначну оцінку дослідниками і публіцистами подій, що мали місце на Волині в 1943 році та Закерзонні 1944-1947 років. Заідеологізованість заважала вивчити і позиціонувати згадану проблему всебічно та неупереджено. Недостатня кількість наукових досліджень та надлишок медійних маніпуляцій зумовлює постійні політичні зловживання темою як в українському, так і польському суспільствах.

Мета статті – надати оцінку актуалізації концепту протидії УПА депортаціям українців Закерзоння в історіографічних працях науковців та інформаційному просторі зацікавлених сторін. Мета спричиняє такі **завдання**:

1. Осмислити і порівняти тематичні праці сучасних українських та польських науковців;
2. Здійснити моніторинг засобів масової комунікації на предмет апеляції до теми дослідження та споріднених з нею аспектів українсько-польського минулого;
3. Розробити авторську класифікацію історіографії питання;
4. Окреслити цілісну картину історіографічної проблеми теми.

Об'єктом дослідження є контентна база праць, що стосуються Закерзоння у період 1944-47 років, суспільно-політичних трансформацій і воєнних конфліктів терену. **Предметом** дослідження є історичні оцінки та інтерпретації значення діяльності УПА в окреслених умовах. Для здійснення завдань застосовано історико-хронологічний, ретроспективний, проблемний та порівняльний **методи** розгляду і критичного аналізу досліджуваного матеріалу.

Хронологічні рамки роботи визначенні періодом від осені 1944 року до грудня 1947 року, коли Польські війська розпочинають заключну стадію примусового виселення українського населення з території Закерзоння – так звана Операція «Вісла».

Звертаючись до історіографії, ми пропонуємо розглядати її у таких фреймових структурах: «хто досліджує», «як описує», «на що акцентує». Логічно розпочати з категорії «хто досліджує»: до першої підгрупи зарахуємо українських дослідників; до другої – українських дослідників-діаспорян; до третьої – польських дослідників. Цій категорії у статті відведено чільне місце як базі для подальшого поглиблення дослідження.

У категорії «як описує» вбачаємо три підгрупи: автори, які працюють в межах історичної сухості та скрупульозності в доборі фактажу; автори, які маневрують між ретроспективними епізодами і свідченнями усної історії, споминами очевидців, мемуаристикою; автори, котрі вдаються до метафорики, рефлексій, стилістичних фігур, що мають маніпулятивне забарвлення. Тому закономірно доводиться констатувати значну кількість заангажованих та одновимірних історичних матеріалів, що стосуються теми нашого дослідження. Звідси випливає те, що у категорії «на що акцентує» виокремлюємо такі підгрупи: «українська сторона винна – польська жертва»; «польська сторона винна – українська жертва»; «соціалістичний режим винен – українці і поляки стали заручниками ситуації».

Розгляньмо докладніше першу фреймову структуру – погляди відомих науковців сучасної України. Одним із перших, хто дослідив діяльність ОУН-УПА на Закерзонні, є Володимир Сергійчук, його праці: «Трагедія українців у Польщі», [18.]; та «Український здвиг: Закерзоння. 1939-1947» [19], де висвітлено діяльність УПА, як єдиного захисника українського населення перед терором польських банд формувань на Закерзонні. Завдяки боротьбі ОУН-УПА на цих теренах, польським і радянським

підрозділам не вдалось здійснити цілковите виселення українців у 1944-1946 рр.

У дослідженні Анатолія Русначенка «Народ збурений» викладено основні етапи створення та діяльність УПА проти переселення українців з Польщі, показана співпраця АК-ВіН з УПА, [21]. У монографії Юрія Киричука «Історія УПА» четвертий розділ цілком присвячено діяльності Української повстанської армії на Закарпатті. Висвітлено також рейди УПА у радянське загілля [7]. Відомості про основні історичні дати та події вміщені у праці «Закарпаття 1939-1947 за редакцією Юрія Судина та Данила Судина, що дає змогу хронологічно осягнути особливості проблематики питання. [20]. Частково досліджуваної теми стосується і двотомник Івана Біласа «Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953». В другому томі наведено також досить багато документів про діяльність сотень УПА на Закарпатті [2].

Варто також відзначити працю Юрія Макара «Холмщина і Підляшшя в першій половині ХХ століття», тут показано як УПА допомагали українцям Холмщини та Підляшшя уникнути депортації до Української Радянської Соціалістичної Республіки [10].

Зверталися до жанру історичної розповіді з елементами життєпису Наталія Ленко, Ірина Цельняк, Тетяна Байда, Андрій Кордан, Дмитро Грицько-Цяпка. Важливими є свідчення очевидців та учасників подій 1943-1947 років, які зібрані Йосип Свинко та Борис Лановик у праці «Межовий край у вогні» [17].

Досить ґрунтовними є праці Володимира В'ятровича, екс-директора Архіву Служби безпеки України (2008-2010), а тепер голови Українського інституту національної пам'яті. «Друга україно-польська війна 1942-1947 рр.» [3] складена значною базою архівних документів з Галузевого державного архіву Служби безпеки України, які раніше були недоступними. У монографії автор розглядає причини, перебіг та наслідки довголітнього конфлікту між поляками та українцями на теренах сучасних Західної України та Східної Польщі. У праці «Польсько-українські стосунки в 1942-1947 роках у документах ОУН-УПА» (у двох томах), саме в другому томі «Війна після війни 1945-1947 рр.» у розділі «Закарпаття 1945-1947 рр.», знаходимо ряд цікавих документів з діяльності ОУН-УПА в цьому краї. [4].

Цікавою та інформативною є недавня праця Володимира Михайловича «За лаштунками «Волинь – 43»: Невідома польсько-українська війна», де автор простежує наскрізну вісь польсько-українських відносин від Першої світової до операції «Вісла». Ґрунтовний аналіз, та висвітлення думок як і українських, так і польських дослідників роблять працю максимально об'єктивною та збалансованою. Адаже книга покликана вирішити польсько-українську проблему розуміння спільної історії, що виникла на сучасному етапі міждержавних стосунків і буде стояти на заваді розвитку партнерства доти, доки обидві сторони не долучаться конструктивно. [5].

У монографії Сергія Ткаченка «Повстанческая армия: тактика борьбы» досліджуються, окрім інших аспектів, причини загострення міжетнічного конфлікту в Польщі, підкреслюється, що єдиною метою УПА на Закарпатті був захист населення від польського та німецького терору [22]. Автор аналізує хід операцій Війська Польського проти УПА, пов'язуючи діяльність останньої зі спробами запобігти виселенню українців. У праці Александра Гогуня «Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы» на основі архівних документів описано антинацистську і антисоціалістичну діяльність українських повстанців як сили руху опору в часи війни, українсько-польський конфлікт на Закарпатті змальований частково. [6].

Праці науковців української діаспори вирізняються як окрема підкатегорія з великим натхненням та болем за долю українського народу, намаганням показати всьому світу правду про шлях здобуття української державності. Варто відзначити працю Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія. 1942-1952. Документи і матеріали» розділ «На Закарпатті» присвячений діяльності УПА на Холмщині, Підляшші, Надсянні та Лемківщині [12]. Автор покладає вину за ескалацію українсько-польського конфлікту як на території Закарпаття, так і на Волині та в Галичині на польські підпільні формування, що не могли відкинути ідею відновлення Польщі у довоєнних кордонах. Цінним доробком є праця Євгена Пастернака «Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новіші часи)», де розповідається про повсякденне життя українців Холмщини та Підляшшя та їх труднощі у повоєнні роки. Їх боротьба разом з ОУН-УПА за рідну землю. [15].

Значний вклад у дослідження проблеми зробила українська діаспора у Канаді, видавши 16-й том Літопису УПА «Підпільні журнали Закарпатської України у 1945-1947рр.», де зібрано матеріал про долю українських земель за лінією Керзона, боротьбу УПА проти переселення, а також показано взаємозв'язки з іншими військовими формуваннями на території прикордоння [8]. Наголосімо, що 8-й том Літопису УПА із нової серії містить документи керівництва УПА – Північ (значна частина закарпатських земель, створення ВО «Сян», що була у складі УПА – Північ) [9].

Представлена працями польських дослідників підкатегорія дещо тенденційно та упереджено розглядає окреслену тематику. Тому праця Анджея Тадеуша Ольшанського «Konflikt polsko-ukrainski 1943-1947», варта уваги українських дослідників як приклад матеріалу, що спрямований на безсторонність [14]. В ньому автор, аналізуючи ситуацію, що сталась у повоєнній Польщі, відзначив, що українців було позбавлено всіх громадських прав. Закривалися українські школи, влада не дозволяла відновлення культурно-господарського життя українського населення, особливо на території Закарпаття.

Зокрема дослідник підкреслив, що процес переселення українського населення до УРСР певним чином гальмувався небажанням покидати рідні домівки, акціями силової протидії з боку УПА та співчуттям до пригноблених частиною місцевого польського населення. Також потрібно зауважити працю польського дослідника українського походження Євгена Місила «Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USRR 1944-1946» [11], де автор намагається об'єктивно зобразити реалії, що мали місце упродовж 1944-1946 років на Закарпатті.

Науково вагома праця Гжегоша Мотики, дослідника польсько-українського протистояння та члена ради Інституту національної пам'яті Польщі, «Od rzezi wołyńskiej do akcji Wisła. Konflikt polsko-ukraiński 1943-1947» [13]. Автор здійснює аналіз польсько-українського конфлікту, зосередивши увагу на цивільних жертвах, сотнях спалених сіл та містечок, близько півмільйона виселених людей, змушених залишити рідні терени і здобутків всього їх життя. Книга сприйнятлива як для науковця так і для пересічного читача, де зміст реконструює цілісну картину польсько-українських взаємин у 1943-1947 роках.

За останні десять років в українських виданнях тему українсько-польських відносин крізь призму новітньої історії розглядали частіше у 2011-12 роках, наступний пік припав на 2016, імовірно як реакційне явище на зміни польської політики і радикальнішого позиціонування конфліктів минулого. В тренді так званий «інфотеймент», коли серйозні теми презентують максимально ілюстровано і місцями спрощено аж до елементу розваги – усе задля полегшення сприйняття матеріалу. Українські медіа міксують усну історію, архівні джерела та сучасні виклики геополітичної арени Східної Європи у мультимедійних публікаціях на зразок спецпроєкту ТСН-онлайн «Українсько-польська війна» [24].

Київське бюро Радіо Свобода Вільна Європа пропонує до ознайомлення суперечливі матеріали [23] з посилком до пошуку консенсусу: «Нам, лемкам, дуже болять ці радянсько-польські акції, але ми є мирні люди з християнськими засадами», «Україна, Польща і Росія. «Волинська різанина» як політична технологія», «Волинська трагедія. Замість взаємного вибачення – одностороннє звинувачення», «Розмов про події на Волині не вдасться уникнути – польські інтелектуали».

Активний у медійному просторі Володимир Серета, голова Об'єднання товариств депортованих українців «Закарзоння», видання Історична правда публікує просвітницькі інтерв'ю та заяви з ним зокрема. Наприклад, восени 2013-го певний резонанс викликав матеріал «Польські комуністи хотіли моноетнічної держави», де Володимир Серета ділиться історією свого дитинства на тлі депортації цілого села. [16]. А аналітичний лонгрід дворічної давнини видання «Галичина» в умовах сьогоденної ідеологічної напруги між народами не втрачає актуальності: «Асиметрія пам'яті. Як змагання зі складною минувшиною перетворюється на нові ускладнення для українців та поляків» [1].

Українське мас-медійне середовище сформувало дисбаланс у висвітленні подій середини ХХ сторіччя через призму тегів «Велика Вітчизняна», «1941-1945», «Волинська різня/трагедія» та ін. Водночас польські медіа продовжують імперативно дотримуватися націоналізму, що подекуди переростає в шовіністичні наративи про «всходні креси» і волинян-маніяків. Ще один чинник спантеличення населення журналістською роботою – калейдоскопічна подача матеріалу з радянським габітусом прив'язування до дат як інфоприводів. Звідси у суспільній пам'яті виникає ряд логічних хиб та прогалин, коли йдеться, як мінімум, про часову лінію «1939-1947».

Підбиваючи підсумки, можемо констатувати, що на сьогодні немає єдиного цілісного наукового дослідження, в якому були б комплексно відображені всі аспекти діяльності УПА на Закарпатті та політико-етнічний бекграунд терену. У згаданих вище монографіях ця проблематика розглядається здебільшого коротко й фрагментарно. Є громіздкі томи з цитуванням архівних матеріалів, але через малий тираж і неадаптований до пересічного читача вигляд, маса задокументованих даних лишається на полицях читальних залів бібліотек Західної України та Києва. У шкільній та університетській програмах курсу історії ця тема проігнорована, а український кінематограф не працює на популяризацію теми, на відміну від польського.

Історіографією проблеми займалися численні дослідники України, Польщі, діаспори, проте не завжди було дотримано принципи об'єктивізму та незаангажованості. У цій статті ми опрацювали масив праць, присвячених темі діяльності УПА на Закарпатті у 1944-47 роках, запропонували авторську методику градації історіографії питання за факторами фреймових структур: «хто досліджує», «як описує», «на що акцентує», виокремили панівні медіа тренди у порубіжному дискурсі українсько-польської суспільної пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асиметрія пам'яті. Як змагання зі складною минувшиною перетворюється на нові ускладнення для українців та поляків. Галичина. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.galychyna.if.ua/publication/problem/asimetrija-pamjati/print.html]
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. / Іван Білас. – Київ: Либіль, – 1994. – 546 с.
3. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна 1942-1947. / Володимир В'ятрович. – К.: Вид. дім «Києво-могилянська академія». – 288с.
4. В'ятрович В. «Польсько-українські стосунки в 1942-1947 роках у документах ОУН-УПА: у 2 т. Т.2 «Війна після

- війни 1945-1947 рр.» / Володимир В'ятрович. – Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2011. – 576 с.
5. В'ятрович В. За лаштунками «Волинь – 43» Невідома польсько-українська війна / Володимир В'ятрович. – Харків: Книжковий Клуб, 2016. – 304 с
 6. Горун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы / Александр Горун. – СПб: Издательский дом Нева, 2004. – 416 с.
 7. Киричук Ю. Історія УПА. / Юрій Киричук Тернопіль: книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1991. – 407 с.]
 8. Літопис УПА том 8 Нова серія „Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля (1944-1946) Документи і матеріали. / [ред. Й. Потічний.] Київ-Торонто, 2006. – 1620 с.
 9. Літопис УПА том 16 Підпільні Журнали Закарпатської України 1945 – 1947 / [ред. Й. Потічний.] Торонто: Видавництво Літопис УПА, 1987. – 608 с..
 10. Макар Ю. Холмщина і Підляшшя в першій половині ХХ століття / Юрій Макар. - Львів: Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, 2003. - 88 с..
 11. Miśło E. Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USSR 1944–1946, Tom 1. Dokumenty, Warszawa 1996, Tom 2, Warszawa 1999.
 12. Мічкур М. Українська повстанська армія 1942- 1952 / Петро Мічкур. - Львів: Книгозбірня Просвіти, 1991. – 376 с.
 13. Motyka G. Od rzezi wołyńskiej do akcji Wisła. Konflikt polsko-ukraiński 1943 – 1947 / Grzegorz Motyka. – Warszawa: Wyda-wo literackie. 2011 – 346 s.
 14. Olszanski T. A. Konflikt polsko-ukraiński 1943-1947 / Tadeusz Andrzej Olszanski. – Warszawa: Wyda-wo literackie. 2011 – 524 s.
 15. Пастернак С. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новіші часи). / Євген Пастернак. – Вінніпег-Торонто: Б.М.В, 1989. – 466 с.
 16. Польські комуністи хотіли моноетнічної держави – Володимир Серета. Історична Правда. – [Електронний ресурс]. Режим доступу [<http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/09/10/136187/>]
 17. Свинко Й., Лановик Б., Межовий край у вогні (Польсько-українські взаємини у 1944 – 1947 рр.) / Й. Свинко, Б. Лановик. – Тернопіль: «Воля», 2004. – 340с.
 18. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. / Володимир Сергійчук. – Тернопіль: книжково-журнальне видавництво „Тернопіль”, 1997. – 440с.
 19. Сергійчук В. Український здвиг: Закарпаття. 1939-1947. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2004. – 840 с.
 20. Судин Ю. Закарпаття 1939-1947: Хроніка подій / Юрій Судин, Данило Судин. – Львів: СПОЛОМ, 2006. – 276 с.
 21. Русначенко А. Народ Збурений. / Анатолій Русначенко. – К: Пульсари, 2002. – 519 с.
 22. Ткаченко С. “Повстанческа армия: тактика борьбы” / Сергій Ткаченко. – М: АСТ, 2000. – 463 с.
 23. Українсько-польські відносини. Репресовані лемки та Волинська трагедія. Радіо Свобода. – [Електронний ресурс]. Режим доступу [<http://www.radiosvoboda.org/a/27826553.html>]
 24. Українсько-польська війна. Конфлікт в історіях свідків. ТСН. – [Електронний ресурс]. Режим доступу [<http://tsn.ua/special-projects/volyn/>]

Козюпа В.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

В ХХ столітті наука зазнала значних радикальних трансформацій, що змінили сам тип наукової раціональності. Відбулося і до сьогодні відбувається значне накопичення знань, а разом з цим, розвивається й методологія науки, виникають нові бачення досліджень та інтерпретації знань.

Паралельно з стрімким розвитком науки, світ постав перед «кризою», яка охопила всі ланки людського життя – це світові війни, битви ідеологій, економічні і культурні перетворення тощо. Після Другої світової війни людина вкладає свої зусилля в побудову кращого суспільства, проте дуже скоро стає зрозуміло, що «криза» продовжує панувати в головах людей, молодь починає піддавати сумніву здобутки модерної цивілізації. В таких умовах зароджується нове явище в суспільному і культурному житті – постмодернізм, який охопив всі сфери людського життя.

Мета роботи полягає в тому, щоб показати вплив постмодернізму на філософію науки, визначити якою методологією оперує дана ідеологія і який це має вплив на процес пізнання, а також окреслити проблеми, які ставить постмодернізм.

Термін «постмодернізм» у філософію ввів француз Ліотар – визначивши його як «кризу великих проектів» [3, с. 62]. У його праці «Состояние постмодерна» описується загальний стан знання і поняття легитимності. Біля витоків постмодернізму стоїть також Жак Дерріда, творець концепції деконструкції, під якою здійснювалася критика європейської філософії за її логоцентризм. Саме в його праці «О граматологии» простежуються ці ідеї, які створюють виклик класичній методології. Значний вплив на методологічну основу постмодернізму здійснив Пол Фейєрабенд з відомим його виразом «Все дозволено», тобто дослідник вільний у виборі методів, навіть може нехтувати деякими усталеними нормами. Стан науки намагалися проаналізувати Жіль Делез і Фелікс Гваттарі, особливо в праці «Анти-